

Δημόσια ή ιδιωτική ανώτατη εκπαίδευση;

Η κεντρική θέση που παρουσιάζω με την σύντομη αυτή εισήγηση, είναι ότι δεν έχω άποψη για το θέμα που συζητάμε.

Και τούτο όχι γιατί δεν θέλω, αλλά γιατί δεν μπορώ να έχω άποψη. Κι όποιος νομίζει ότι έχει άποψη, ας μην είναι τόσο σίγουρος γι’ αυτήν.

Με την θέση μου αυτή πιστεύω ότι συμβάλλω όσο γίνεται περισσότερο στην συζήτηση του θέματος.

Απ’ ό, τι καταλαβαίνω, θέμα μας είναι τα υπέρ και τα κατά των δύο εναλλακτικών δυνατοτήτων του τίτλου, στο επίπεδο της ανώτατης εκπαίδευσης - και μόνο. Δεν καλούμαστε, π.χ. να συζητήσουμε το ζήτημα της δημόσιας και ιδιωτικής βασικής εκπαίδευσης ή της δημόσιας και ιδιωτικής ιατρικής περίθαλψης.

Θα πω μάλλον γνωστά πράγματα. Κρίση, άλλωστε, σημαίνει η σύνοψη γνώστων επιχειρημάτων να σε οδηγεί σε απορία.

Η ανώτατη εκπαίδευση είχε και έχει πραγματικά μια ιδιαίζουσα σημασία και θέση μεταξύ των κοινωνικών θεσμών: Παράγει νέα επιστημονική γνώση και αναπαράγει το ανθρώπινο δυναμικό που παράγει, μεταδίδει και εφαρμόζει την γνώση αυτή. Άρα, εχθρός του θεσμού είναι όποιος παρεμποδίζει ή χειραγωγεί την έρευνα και την διδασκαλία.

Στον πολιτισμό μας ο στόχος αυτός διασφαλίστηκε και διασφαλίζεται για εξής: Αρχικά με τον πλήρη έλεγχο της λειτουργίας του πανεπιστημίου από τις συντεχνίες, και στη συνέχεια με την εγγύηση της φιλελεύθερης αστικής κοινωνίας για μη παρέμβαση της πολιτικής εξουσίας και των άλλων κοινωνικών θεσμών στα εσωτερικά του πανεπιστημίου (ελευθερία της έρευνας και διδασκαλίας, πανεπιστημιακό άσυλο κοκ.). Αυτό οδήγησε τελικά σε τρία μοντέλα: Στο σοσιαλδημοκρατικό, στο αμερικανικό και σε εκείνο του μέγρι πρότινος υπαρκτού σοσιαλισμού, με το οποίο δεν θα ασχοληθούμε παρακάτω.

Το γνωστότερο σ’ εμάς, το σοσιαλδημοκρατικό, χαρακτηρίζεται από τα εξής: Η ανώτατη εκπαίδευση είναι αποκλειστικά δημόσια, χρηματοδοτείται από το κράτος ή την τοπική αυτοδιοίκηση, και διέπεται από νομοθεσία που ρυθμίζει το πλαίσιο της λειτουργίας της, αφήνοντας στην εσωτερική της δυναμική την ρύθμιση της διοίκησης και της διδασκαλίας, της έρευνας και της αναπαραγωγής των στελεχών. Η επικοινωνία του ανεξάρτητου πανεπιστημιακού οργανισμού με την παραγωγή γίνεται μέσω (α) της, πρακτικά, υποχρεωτικής εφαρμοσμένης απασχόλησης των διδασκόντων , (β) των ερευνητικών προγραμμάτων και (γ) της χορήγησης από μεν το πανεπιστήμιο των επιστημονικών πτυχίων, από δε τις επαγγελματικές οργανώσεις της αδείας ασκήσεως επαγγέλματος. Η κοινωνική πίεση για υψηλό επίπεδο και ανταγωνιστικότητα σε διεθνές επίπεδο είναι μόνον έμμεση, οι καθηγητές έχουν υψηλό κοινωνικό κύρος (“δημόσιοι λειτουργοί”), υπάρχει εμφανής τυπική ιεραρχία εκφραζόμενη με τον άμεσο ή έμμεσο θεσμό της έδρας, η σχολή από την οποία προέρχονται οι απόφοιτοι παίζει σοβαρό ρόλο στην αγορά εργασίας. Κανείς δεν έχει συμφέρον να κόψει το κλαδί επάνω στο οποίο κάθεται.

Το αμερικανικό μοντέλο χαρακτηρίζεται από τα εξής: Τα πανεπιστήμια είναι είτε ιδιωτικά είτε δημόσια (πολιτειακά ή δημοτικά). Διοικούνται, ως κοινοφελή ιδρύματα, από Διοικητικά Συμβούλια προσωπικοτήτων και παραγόντων της δημόσιας ζωής, και βασίζονται τόσο τα μεν όσο και τα δε στην ρυθμιστική λειτουργία της αγοράς: Το προϊόν είναι η ποιότητα της εκπαίδευσης και η ποιότητα της έρευνας. Τα καλύτερα πανεπιστήμια είναι εκείνα με τους διασημότερους καθηγητές και τα πιο ενδιαφέροντα ερευνητικά προγράμματα. Οι φοιτητές πληρώνουν σε αυτά υψηλότερα διδάκτρα (τα πολιτειακά προσφέρουν μειωμένα διδάκτρα για τους κατοίκους της πολιτείας), και οι καθηγητές έχουν υψηλότερες απολαβές. Οι μισθοί αποτελούν μέρος μόνον των απολαών, που συμπληρώνονται με διάφορες παροχές αλλά κυρίως με παρακράτηση μέρους των εσδών από τα ερευνητικά προγράμματα, το μεγαλύτερο μέρος των οποίων πηγαίνει σε μισθούς έκτακτου προσωπικού και μεταπτυχιακών φοιτητών, σε εξοπλισμούς και σε οικονομική στήριξη λιγότερο προσοδοφόρων κλάδων. Διδάσκοντες, φοιτητές, μόνιμο και έκτακτο προσωπικό έχουν άμεσα κίνητρα για ανύψωση της ανταγωνιστικότητας του πανεπιστημίου. Κανείς δεν έχει συμφέρον να κόψει το κλαδί επάνω στο οποίο κάθεται. Το ενδιαφέρον είναι ότι, στατιστικά, στις δυτικές πολιτείες τα δημόσια είναι καλύτερα από τα ιδιωτικά ενώ στις ανατολικές συμβαίνει το αντίθετο. Στο εσωτερικό των σχολών επικρατεί σκληρός ανταγωνισμός μεταξύ των διδασκόντων, περιορισμένος αριθμός των οποίων φθάνει στην κορυφή. Η τυπική πάντως ιεραρχία είναι χαλαρότερη από ό,τι στα ευρωπαϊκά, καθώς ευνοείται η κινητικότητα των διδασκόντων (τόσο μεταξύ πανεπιστημίων, όσο και μεταξύ πανεπιστημίου, παραγωγής και πολιτικής) με κύριο προωθητή την αποδοχή των διδασκόντων τόσο από τους “πελάτες” (φοιτητές και παραγωγή) όσο και από την ακαδημαϊκή κοινότητα.

Ας δούμε τώρα τι είδους επιχειρήματα ακούγονται στην Ελλάδα.

(Πρώτο επίπεδο επιχειρημάτων)

Υπέρ της ιδιωτικής ανώτατης εκπαίδευσης:

- Θα συμβάλει στην εξυγίανση και ανύψωση και της δημόσιας, λόγω του αναμενόμενου ανταγωνισμού, επιλύοντας έτσι και ορισμένα εκκρεμή θεσμικά αδιέξοδα.

- Αυτό θα γίνει χωρίς πρόσθετες δαπάνες του δημόσιου τομέα, αλλά και χωρίς πρόσθετες δαπάνες του ιδιωτικού, πέραν αυτών που έτσι κι αλλιώς καταβάλλονται για διδάκτρα και παραμονή των φοιτητών στο εξωτερικό.

- Θα περιοριστεί μια πολύ μεγάλη διαρροή συναλλάγματος.

- Τα ιδιωτικά ΑΕΙ θα στελεχωθούν με υψηλής στάθμης και καλά αμειβόμενους πανεπιστημιακούς, σήμερα κατεπαρμένους σε ιδρύματα του εξωτερικού, με συνακόλουθα εκπαιδευτικά και εθνικά οφέλη.

- Το επιστημονικό επίπεδο και η ελευθερία διδασκαλίας και έρευνας μπορεί να διασφαλιστεί με την ρυθμιστική εποπτεία του ελληνικού κράτους, των επαγγελματικών επιμελητηρίων και την συνεργασία με ΑΕΙ του εξωτερικού.

- Το αίτημα για δωρεάν ανώτατη παιδεία δεν μπορεί έτσι κι αλλιώς να διασφαλιστεί για όλους τους ενδιαφερόμενους, και με τον στρουθοκαμηλισμό μόνο εγκεφάλους και χρέμα γάνουμε.

- Η σημερινή δυσπραγία των ΑΕΙ δεν δικαιολογεί την εμμονή σε μια αμφισβητούμενη συνταγματική επιταγή για αποκλειστικότητα της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης.

Υπέρ της δημόσιας ανώτατης εκπαίδευσης:

- Η ανώτατη εκπαίδευση πρέπει να ελέγχεται πλήρως από την πολιτεία, που μόνη αυτή μπορεί να διασφαλίσει την πραγματική ελευθερία διδασκαλίας και έρευνας. Δεν μπορούμε να αφήσουμε τον κατεχόν ηθεσμό παραγωγής ιδεολογίας στην επιχειρηματική πρωτοβουλία.

- Οι υπάρχουσες δυσκολίες δεν μπορούν να λυθούν μέσω του ανταγωνισμού της αγοράς. Μήπως με την “ελεύθερη” ραδιοφωνία και τηλεόραση η ποιότητα βελτιώθηκε;

- Πρέπει να συζητηθούν οι δαπάνες για την παιδεία σε όλες τις βαθμίδες της.

- Όχι στον κλειστό αριθμό εισαγομένων: Η ανώτατη παιδεία είναι κοινωνικό αγαθό μη ταυτιζόμενο με την επαγγελματική αποκατάσταση.

- Ναι στον κλειστό αριθμό εισαγομένων: Με την προϋπόθεση ότι θα γίνεται ορθολογικός προγραμματισμός αριθμού εισαγομένων σε σχέση με θέσεις εργασίας, για να αποφεύγονται οι στρατιές ανέργων επιστημόνων, που δημιουργούν κοινωνικό και πολιτικό πρόβλημα.

- Τα ιδιωτικά ΑΕΙ θα είναι αναγκαστικά υποβαθμισμένα, γιατί όσο υψηλά κι αν είναι τα διδάκτρα, δεν επαρκούν για τις δαπάνες σοβαρής υποδομής. Αυτές δεν μπορούν στην χώρα μας να καλυφθούν ούτε κι από την ανύπαρκτη βιομηχανία, πράγμα που κι αν συνέβαινε θα καθιστούσε τα ΑΕΙ υπολείμματα των επιχειρήσεων.

- Η αναπαραγωγή των ανωτάτων στελεχών των πανεπιστημίων και της παραγωγής θα γίνεται έτσι κι αλλιώς στο εξωτερικό.

- Για την στελέχωση των ιδιωτικών ΑΕΙ δεν θα παλινοστήσουν οι εκκρεμίες από το εξωτερικό, παρά μόνον οι εκεί υποψήφιοι συνταξιούχοι, οι κούρασμένοι και οι δευτεροκλασάτοι.

- Η ελληνική πολιτεία, κι ακόμη περισσότερο τα επιμελητήρια και οι σύλλογοι δεν θα είναι σε θέση να ελέγξουν την ποιότητα των ιδιωτικών ΑΕΙ.

(Δεύτερο επίπεδο επιχειρημάτων)

Υπέρ ιδιωτικών

- Μήπως η ανώτατη εκπαίδευση είναι κοινωνικά, εθνικά σημαντικότερη από την βασική; Το Bauhaus δεν έδινε την μεγαλύτερη σημασία στο Grundkurs, στον πρώτο κύκλο σπουδών και όχι στον τελικό; Εσείς γιατί στείλατε το παιδί σας σε ιδιωτικό σχολείο; Και γιατί το στείλατε, παρακαλώ, για μεταπτυχιακά σε ιδιωτικό αμερικανικό πανεπιστήμιο; Γιατί φοβάστε να δοκιμάσουμε το αποτέλεσμα στην πράξη; Αλλά τέτοιοι είστε εσείς, έτοιμοι να δείξετε, για λόγους που ξέρετε, ανοχή σε διδηλώσεις και καταλήψεις για να το κλείσιμο των ιδιωτικών, και μέσα σας να φοβάστε μήπως πετύχουν το στόχο τους και βρεθεί το παιδί σας στο δημόσιο... Που για τα κομματικά σας παιχνίδια ντοπάρτε τους φοιτητές σας και μετά καίνε οι λίγοι τις σχολές και οι πολλοί κάθονται και κοιτάνε... Στρουθοκαμήλοι! Φαρισαίο!

Υπέρ δημοσίων

Αν υπήρχε τρόπος να μετατρέπαμε και τα ιδιωτικά σε δημόσια θα έπρεπε να το κάνουμε. Δεν υπάρχει όμως λόγος να καταργήσουμε μια κατοχυρωμένη και σωστή αφετηρία ενόψει ενός αβέβαιου πειράματος. Και ποιός μας βεβαιώνει ότι μετά την, σίγουρη, αποτυχία του θα έχει κανείς τα κότσια να το πάρει πίσω; Στην Ελλάδα ουδέν μονιμότερο του προσωρινού. Κι άλλωστε σιγά μην κόπτεσθε εσείς για τα υποτιθέμενα πλεονεκτήματα της ιδιωτικής εκπαίδευσης... Την τσέπη σας μόνο φροντίζετε, κι ούτε σας νοιάζει που γίνεστε ο δούρειος ίππος των μονοπωλείων.. Αλλά τί να περιμένει κανείς από μεσαζόντες υπεργολάβους της παιδείας; Μήπως ξέρετε τι είναι κι από πού έρχεται ο πολιτισμός; Φιλιτσαίο! Σαδουκκαίο!

(Τρίτο επίπεδο επιχειρημάτων)

Ιδιωτικά - κουρέλες, δημόσια - ολέ.

Καλά! Αυτά λένε αυτοί. Εγώ τι λέω;

Προσωπικά προτιμώ το σοσιαλδημοκρατικό μοντέλο. Με αυτήν την οπτική θέλησα να γίνω πανεπιστημιακός καθηγητής. Προτιμώ να έχω και δωρεάν κρατική περίθαλψη. Όπως μου αρέσει κι ο ευρωπαϊκός κινηματογράφος...

Όμως εδώ δεν συζητάμε για τις προτιμήσεις μας. Συζητάμε για συγκεκριμένες συνθήκες και συγκυρίες, με τις οποίες πρέπει να τα βγάλουμε πέρα, και όχι για μεταφυσική. Σε κάθε περίπτωση πάντως δεν είμαι καθόλου διαθεθειμένος από αποτυχημένος σοσιαλδημοκράτης καθηγητής να γίνω επιτυχημένος οπαδός της θύρας 7.

Και για να το αποφυγώ έχω, νομίζω, δύο επιλογές: Είτε να ξέρω, μέσα από μια συλλογικά διαμορφωμένη γνώση (στα θέματα αυτά μόνο τέτοια γνώση υπάρχει), είτε να μην έχω άποψη ξέροντας γιατί δεν ξέρω.

Αλήθεια, σε μια παρασιτική χώρα, με πολλαπλές δυσπλασίες και δομικά ψευδή συνείδηση, τι παραγωγή και μετάδοση γνώσης χρειάζεται για να μειώνεται κι όχι να αναπαράγεται φαυλοκρακικό ο παρασιτισμός, να προωθείται σταδιακά η αυτογνωσία, να μειώνεται προοδευτικά η αφοίμαξη και η εξαγωγή εγκεφάλων, να αποθαρρύνεται ο κορπορατισμός, να βελτιώνεται διαρκώς από λίγο κι η δημοκρατία, εννοώ αυτή χωρίς δέλτα κεφαλαίο...;

Ερωτήσεις που όχι μόνο δεν απαντούνται αλλά ούτε μπορεί κανείς να τις συλλάβει ατομικά, και που μπορούν ίσως να βρουν απαντήσεις σε ένα επίπεδο συλλογικό, το οποίο διαλογίζεται και οπωσδήποτε δεν παίζει μπάλα.

Και σ’ εμάς κανείς δεν έχει συμφέρον να κόψει το κλαδί επάνω στο οποίο κάθεται. Το πρόβλημα μόνον είναι ότι, σ’ εμάς, είτε δεν ξέρει κανείς σε ποιο ακριβώς είναι καθιεμένος, είτε δεν μπορεί να καταλάβει από ποιά μεριά κάθεται, ώστε τουλάχιστο να το κόψει προς τα εκεί που βλάφτει λιγότερο.

Γι αυτό δεν έχω άποψη για το θέμα που συζητάμε. Κι όσο περνά ο καιρός, φοβάμαι ότι έχω και λιγότερη.